

Szalad a szekér, de nagyokat döccen

Raskó Györggyel beszélget Rab László*

Megszoktuk a kritikus véleményét mindenféle helyzetben, annak idején államtitkárként is megtette, vállalkozóként sem jár el másként. Az Orbán-kormány földosztását is ostromozta az ángyáni időkben, aztán pedig hűségnyilatkozatot tett a Momentum mellett. Még anyagi támogatást is adott az új pártnak. Vajon ez csupán fellángolás volt az olimpiai aláírásgyűjtés idején?

Azóta is napi kapcsolatban vagyok velük.

És mire számít?

Arra, hogy a Momentum le fogja váltani a Fideszt. Politikusainak és aktivistáinak gondolkodása erősen hasonlít arra, amikor én fiatal voltam. Piaccgazdaság, fair verseny, szoros kapcsolat az unióval, nyugati elkötelezettség. Emellett vannak olyan értékek is, amelyek Magyarországon ma nem számítanak különösebben: demokrácia, jogállam, fékek és ellensúlyok szofisztikált rendszerre. Ezért kezdtem őket támogatni, az anyagi segítség mellett stratégiai terveket is készítek nekik. A baloldali pártokról nincs túlságosan jó véleményem. Az MSZP gyakorlatilag leült, a múltjából él, de már nem csinál semmit. Akik benne maradtak, azoktól nem várok semmit. Az innovációra való nyitottság és a Főnix-szerű feltámadás kizárt részükről. A DK sokkal jobb szakmailag, és jól el

van eresztve szakpolitikussal, de ott meg ráült a pártra és a döntésekre Gyurcsány Ferenc.

Hozza a szálkás formáját, akkor, gondolom, már csak az LMP van hátra. Velük is összeakasztotta a bajuszt a nagybirtokvita kapcsán.

Az LMP-t a Fidesz találta ki, ezt tudom biztosan, taktikai lépés volt, hogy olyan ellenzékük legyen, akik valójában ők maguk. És a látszat más volt mindvégig, mint a valóság. Az LMP-vel nemcsak ez volt a baj, hanem az is, hogy teljesen amatőr szakpolitikussokkal léptek színre. Az agrárterülethez és a valódi környezetvédelemhez nem értettek. Dilettáns csapat...

Na most az ellenfelei szerint az LMP-re azért orrolt meg, mert napraforgó-termelőként nem támogatta a környezetvédelmi programjukat.

Az LMP egy másodosztályú szakmai társaság, amihez hozzákapcsolódik a kuszált politikai háttér. Beszélhet Schiffer bármit, tudom, hogy milyen célból szervezte egykor az LMP-t. Most már nem számít, végük van, a Momentum elviszi tőlük a környezetvédelem iránt fogékony fiatalokat, akik a zöldprogram miatt keveredtek át erre a térfélre. A Momentum zöldprogramja reális, ez hamarosan látványos előretörést hoz. Az agrárterületen a Momentum fogja képviselni az organikus, hormon- és vegyszermentes termelést. Ami nem azonos a divatos biotermeléssel, az szimpla szélhámosság. Azt a tudás-

* Raskó György 1952-ben született Karcagon, agrárközgazdász, egyetemi tanár. A Lajoskomáromi Győzelem Kft. egyik tulajdonosa. Három gyermek édesapja.

alapú mezőgazdaságot jelenti, aminek lényege a modern ökotársításos szisztéma, például a rovar- és növényvédelem együttes alkalmazása. Felkarolják a nem szintetikus, hanem a természetben található vegyszerek elterjesztését is. Mindez egészen más oktatást tételez föl, ma az egyetemeken nem tanítják. A Momentum programja szakít az iparszerű 20. századi agrártermelési móddal, jön a tudásalapú mezőgazdaság.

Na jó, ez ideális és olyan steril helyzetet feltételez, amikor például a tulajdonviszonyokat nem erőszakkal és nem kormányzati rásegítéssel alakítják ki. Mellesleg amikor Ángyán József nyilvánosságra hozta a földmutyival kapcsolatos adatait, vele sem értett egyet. Annak mi volt az oka?

Paradox módon azt mondom, az a jó, ha a földek magántulajdonban vannak. Ez volt köztünk a véleménykülönbség. Azzal, hogy az állami földeket privatizálták, teljesen egyetértettem. Egy reálpolitikus tudja, ha egy kormány, pláne a Fidesz-kormány deklarálja, hogy hazai burzsoáziát akar építeni, és ennek érdekében a saját embereinek kedvez, és kihasználja a politikai erőfölényét, azt meg fogja tenni, ez előre látható volt, nem kellett rajta csodálkozni. Más területeken sokkal durvább módon érvényesítette a kormány az erőfölényét. Itt több ezer olyan családi gazda jutott földhöz, akinek különben nincs politikai kötődése a Fideszhez, csak részt vett az aukciókon. Lajoskomáromban legalább húsz olyan gazdát ismerek, aki így nyert ötven-hatvan-száz hektárt.

Mert ott nem kellett Mészáros Lőrincnek a föld. Kajászón kellett.

Elismerem, ez se fekete-fehér. Az enyingi állami földek közül 3500 hektár elment, de olyanokhoz jutott, akik jól gazdálkodnak. Ezt meg Ángyánnak mondom...

De Ángyán az állami földek mafiamódszerekkel történő szétosztásáról rántotta le a leplet.

Ebben igaza volt, de a magántulajdonlást ezzel együtt jó dolognak tartom. Nem kell, hogy az államnak földje legyen, nem kell, hogy gazdálkodjon. Ha valaki állami földet felügyelhet, és politikai hatalma van, akkor a visszaélés automatikus.

Nem akarták magát soha megrendszabályozni, hogy ne beszéljen ilyen szálkásan az agrárpolitikáról?

Nem volt ilyen. Azzal, hogy néhány pályázaton nem nyertünk, csak segítettek, mert ha az ember saját forrásból és hitelből – mert azért ez kell a talpon maradáshoz – építi a beruházását, az olcsóbb, mintha állami támogatást venne igénybe. Nem csak olcsóbb, de gyorsabb is. Ez az oka annak, hogy már be se nyújtunk pályázatot fejlesztésekre...

...mert nem kapnák meg?

Azért, mert két évig húzódik, mire döntenek róla, addigra már működnie kellene. 2011-ben szükségem volt egy új szárító-tisztítóra. Beadtunk egy pályázatot vidékfejlesztési programra 168 millió forintért. A következő évre kellett volna. Év végén aztán úgy döntöttem, nem foglalkozunk a pályázattal, megcsináljuk saját forrásból, hitelt veszünk föl hozzá. Szóltam a kivitelezőnek, készítsen költségtervet, készpénzben fizetek. A 168 millió helyett 103 millióból megépült a szárító-tisztító.

Úgy, hogy februárban elkezdődött az építkezés, és három pap június 15-én fölszentelte. Ekkor döntöttem el azt, hogy felhagyunk a pályázatokkal.

Antallék után Hornék is megkapta a lehetőséget arra, hogy az urambátyámvilágból kilépve új pályára állítsák a mezőgazdaságot. Egyetlen kurzus sem élt vele, maradt ez az ügyeskedős, kijárós, kapcsolati tőkére épülő korszerűtlen verseny nélküli világ. Antallék, Hornék után sem állt át a modern világ követelményeinek kiszolgálására a mezőgazdaság...

A legnagyobb probléma az emberi tényező volt. A rendszerváltozás utáni szabadgondolkodásra és a versenyre a magyar polgár nem volt fölkészítve. Emiatt lett oly sok csalódott ember az országban. Olyanokat akartunk szabadpiaci környezetben egymással versenyeztetni, akiknek ehhez sem a tudásuk, sem a felkészültségük, sem az akarataik nem volt meg. Volt előtte egy rendszer, amiben a versenyt nem nagyon értékelték, pontosabban a kreatív szereplőket, mint a meggyagos embert például, még fejbe is verték. Akiknek hatalmas ötleteik voltak, azokat ügyeskedőknek bélyegezték. Kovács András rendezte a *Nehéz emberek* című dokumentumfilmet, emlékszem rá, mert én is éltem a szocialista érában. Az én kreativitásomat se díjazták különösképpen, hogy finoman fogalmazzak, emiatt kerültem ki külföldre...

...piszkosul kiszúrtak magával, elment Dél-Amerikába az ottani mezőgazdaságot tanulmányozni.

...velem jót tettek, ez kétségtelen. Volt azért egy-két nehéz pillanatom, két gyerekkel éldegéltem, a felesé-

gem gyesen, amikor közölték velem, hogy fölfüggesztenek a kutatói állásomból. Csak kapkodtam a levegő után. De megoldottam. Akkoriban az volt a napi sugallat, hogy termelj többet, tarts több disznót meg több tyúkot, hogy több tojás legyen, termelj több zöldséget, fölvásároljuk. És tényleg mindent megvettük. Kilenctenig, a Németh-kormány működéséig, amit fölkináltak a gazdák, búzát, kukoricát, disznót, tyúkot, kacsát, almát: mind megvették. Jött aztán az új rendszer a szemléletváltással, amit az emberek nem tudtak követni. A rokonaim, akik otthon háztájiztak, államtitkár koromban mennyit szuttyongattak, hát mit csináltok ti, itt van az áru, mégse kell? Eltűnt a piacról a biztosíték és az a szociális háló, beleértve a brigádokat, a jó baráti kapcsolatokat is, megszűnt minden.

Otthagyták a parasztot. Mondjuk, így jártak a melósok, például a bányászok is Komlón.

A gond, hogy senki nem magyarázta el, hogyan lehet a biztonságos életmódból átváltani egy másfajta sikeres életmódra. Egyetlen politikai erő sem állt elő olyan ötlettel, ami ezt az átmeneti időszakot segítette volna. Amikor ma föléled a nosztalgia a kádári rendszer iránt, azért van, mert él a vágy az elemi biztonságra.

Erre törekszik Orbán is a közmunkarendszerrel, rájátszott például a választások előtti 9 ezer forintos nyugdíj-kiegészítésekkel.

Teljesen érthető politikai húzások ezek, de hatalmas bűn, hogy a kötelező kreativitásra ösztönzés elmarad. Ha tudsz érvényesülni, megteremttem hozzá a gazdasági-jogi hátteret,

ilyen alknak kellene lennie, de ez nincs meg. Marad a feudális urambátyámvilágba való menekülés, mert az kiszámítható. Falun tudják, hogy ki az erősebb kutya, be lehet mellé állni, aztán majd a földesúr megveregeti a válladat, ad egy kis munkát, segít téged: ez történik ma Magyarországon.

Amikor Vajda Mihály filozófus azt mondta, hogy a cselédtempó továbbél, az orrára koppintottak, pedig hát erről szól az életünk. Hogy lehet ebből az urambátyám tempóból kikeményezni? Mi lesz ennek a vége?

Komoly társadalmi elégedetlenség várható, ha pedig ez bekövetkezik, akkor kiszámíthatatlan dolgok jönnek. Ütészváltás lesz, amiben sokan megsérülnek. Egészen biztos vagyok benne, hogy jó néhány fideszes potentátnak menekülnie kell majd az országból, hogy hová, azt nem tudom, de ez nem lesz jó fordulat, mert megint szét fogunk verni valamit – végül is a téeszeknek helyet adó gazdasági-társadalmi viszonyok esetlen szétverése is ilyen volt –, és amikor forradalmi helyzet van, nem szokás jobbra, balra méricskélgni, nem számít a jogállam meg hogy milyen károk lesznek belőle, nem törődik vele senki. Megint zuhanni fog az életszínvonal, csökken a gazdasági teljesítmény, kezdetjük előlről az egészet. Abban bízhatunk, hogy talán tanulunk a múlt hibáiból. A félelmeim forrása, hogy a fideszes oktatáspolitikai a modernség ellen küzd. Tárgyi tudást magoltat a gyerekekkel, és nem működhetnek azok az iskolák, amelyekben a gyerek tehetőségének kibontakoztatása a fontos. Nem fejlesztik azokat a belső adottságokat, amelyek a kreativitáshoz vezetnek az embert. Ha valakiben benne van a készség, legyen száz százalékgig

kibontakoztatva. Ilyen iskolarendszerre lenne szükségünk.

De hát nem volt nekünk ilyenünk eddig sem. Nem volt meg a háború előtt és után, és nem volt a rendszerváltás előtt meg után sem. Ha eddig nem volt, akkor most mitől meg miért is lenne hirtelen?

Belesodródunk a globális világba, amiből nem lehet kimaradni. Az internet, a multcégek, a turizmus keresztül-kasul behálózzák a világot, minden arra predesztinálja a magyart, hogy a globális világban helytálljon. Úgy, mint a finnek. Legyünk őszinték, Finnország a preventív háború idején milyen eszméletlenül szegény ország volt! A nulla gazdasági potenciálból lett a Nokia és a finn oktatási modell. Azzal kezdték. Voltak kemény elemei. Svédül például minden finnek meg kellett tanulnia. Nincs mese, a kisebbség nyelvén beszélni kell. Ösztöndíjasként jártam ott, soha nem felejttem el, hogy a társaim a kutatóintézetben milyen könnyen váltottak át finn-ről svédre, de ha kellett, németre is. Angolul meg mindenki tanult az iskolában. Ott volt négy nyelv a kezükben. Már akkor globálisan gondolkodtak és éltek, ami nekem még teljesen szokatlan volt. Erre lenne szükség Magyarországon is.

Lajoskomáromban, ahol most gazdálkodik, a Győzelem tészből Győzelem Kft. lett. Kicsit merész ez a név-váltás.

Volt egy cégünk a szomszédban, Enyingen, a Mezőszöv Zrt.-t vásároltuk meg. A lajoskomáromi Győzelem Tsz elnöke keresett meg 2004 márciusában, a csőd szélén álltak, sürgős segítségre szorult, milliárdos hiteltartozása volt. Leültem a bankokkal

tárgyalni, az az álláspont alakult ki, hogy csak akkor finanszírozzák a céget, ha vezető- és tulajdonosváltás történik. Elkészítettem a programot, amit megfinanszíroztak.

Mit kellett máshogyan csinálni, mint a veszélyes téeszben?

Ez egy híres, a rendszerváltozás előtt országosan ismert, kilencezer hektáron gazdálkodó téesz volt, de a földprivatizáció és a kárpótlás miatt 3500 hektárra csökkent a termőterület. A nagyobb baj mégis az volt, hogy megmaradt a 9 ezer hektárhoz szabott létszám. A téeszelnök nem merte felvállalni, hogy elküldje az embereket. Itt élt, érzelmileg rengeteg téesztaghoz kötődött, tudta, hogy harmadannyi alkalmazottal is működtetni lehetne a céget, de nem mert belevágni.

28

*Maga viszont messziről jött, el-
küldhette a dolgozókat.*

Ezzel kezdtem.

Milyen jól megúsza.

Jóban vagyok az emberekkel. A teljes tönkremenés szélén álló céget névértéken megvettük. Az üzletrészekért nem húsz százalékot kínáltunk, mert akkor ennyit értek, hanem száz százalékot, hogy a faluban senkinek ne legyen keserű a szájíze. Nem akartuk kismizmizni a tagságot. Ötszázöt embertől vettük meg az üzletrészeket, egy napon történt minden, készpénzben fizettünk, 350 millió forint 2004-ben azért nem kevés pénz volt. Jól taktikáztunk, mert mint kiderült, néhány téeszvezető már elkezdte fölvásárolni az üzletrészeket a tagoktól tíz-húsz százalék közötti áron. A „külső vevő” pedig száz százalékot fizetett. Ez volt a be-

lépőnk, amivel sikerült megalapozni a jó kapcsolatot a helyiekkel.

A rendszerváltás nagy ígérete szerint úgy kellett volna piacósítani a mezőgazdaságot, hogy az emberek ne legyenek földönfutók, és ne jelenjenek meg a falvakban a nincstelenek. Ez nem sikerült maradéktalanul, ma már látjuk.

Ennek az ígéretnek nem volt realitása. Magyarországon jellemző volt a munkahelyen belüli munkanélküliség. Ma 800 ezerrel kevesebb ember dolgozik az agrárszférában, mint harminc éve, de számos területen még mindig van fölösleges munkaerő. Lajoskomáromban 2004-ben 330 alkalmazott dolgozott, 24 főállású vezető jutott rájuk. Ma ugyanezt a tevékenységet ellátja 40 fő. A téeszt három káeftévé alakítottuk, különvettük a tejtermelést, a sertésenyésztést, és a földtörvény előírásai miatt a növénytermelést is két cégbe vittük át. Alapítottunk mindezek mellé egy kereskedőcéget is. A munkatermelékenységünk eszméletlen mértékben nőtt, jelenleg az egy dolgozóra jutó termelési érték magasabb, mint a nyugat-európai uniós átlag. Azok, akiket a téeszből megtartottunk, a topon vannak, a traktorostól a szerelőn át a kombájnosig kell ezt érteni.

Hány embert tart el ma a magyar mezőgazdaság?

A mezőgazdasági tevékenységből egyre kevesebben tudnak megélni, még a hatalmas uniós támogatások mellett is drámaian csökken a számuk. 1990-ben a KSH még 1 millió 200 ezer mezőgazdasági háztartást tartott nyilván. 2000-ben 960 ezret, 2010-ben 564 ezret. 2013-ban

az utolsó Általános Mezőgazdasági Összeírás 485 ezer mezőgazdasági háztartást regisztrált, azaz a rendszerváltozás óta eltelt közel negyedszázadban 715 ezer falusi háztartásban hagytak fel végleg a zöldség-, a gyümölcsstermeléssel és az állattartással. 2017 nyarán becslésem szerint már csak kb. 400 ezer olyan vidéki, falusi háztartás volt, amelyben valamiféle mezőgazdasági nyersanyag- és élelmiszer-előállítás folyt, akár önellátás, akár árutermelés céljából. A negyedszázad alatt az egykori agrártermelők kétharmada fejezte be a mezőgazdasági tevékenységet (már zöldséget sem termel a kertjében, tyúkot sem tart). Ez a trend a következő időszakban sem fog változni, mivel a mezőgazdasági háztartások döntő hányada, pontosan 320 ezer gazdaság egy hektárnál kisebb mezőgazdasági területtel rendelkezik. A megélhetés minimumát kínáló gazdaságmérettel 165 ezer egyéni gazdaság rendelkezik, jó megélhetést és fejlődést is lehetővé tevő üzemmérete 48 ezer mezőgazdasági háztartásnak van, ez az összes kisgazdaság kevesebb mint tíz százaléka. A vidékről eltűnt 800 ezer mezőgazdasági munkahely mellett eltűnt az állatállomány kétharmada, a szőlő- és gyümölcssterület 40 százaléka, a zöldségfélék vetésterülete a harmadára esett vissza. A magyar mezőgazdaság, ami egykor millióknak nyújtott megélhetést, ma nem több mint 200 ezer főnek biztosít elegendő jövedelmet. Nem véletlen tehát, hogy a magyar falvakból menekülnek az emberek; 2017-ben legalább negyedmillió falusi porta üresen állt, amelyben már semmiféle agrártevékenységet nem folytattak. Ha feltett kézzel passzívan figyeljük

a folyamatokat, egy évtizeden belül további 50-60 ezerrel nőhet az üresen álló porták száma, 400-500 falusi kistelepet pedig már a teljes elnéptelenedés fenyeget.

Emlékszünk rá, milyen viták jellemezték a kilencvenes éveket. Legyenek-e farmerek, legyenek-e nagybirtokok. Jöttek a zsebszerződések körüli vég nélküli viták, birtokolhasson-e a külföldi földet, vagy sem. A populista nemzeti politika szívesen beleállt ebbe, mert az egyszerű ember nem látta át, hogy a hatmillió hektár szántó egy százalékát se érintette a külföldiek földszerzése. Lajoskomárom környékén nem bukkant fel külföldi tulajdonos?

Sokáig nem volt, de ma már van. Az idetelepült gazdák minden gond nélkül vehetnek földet. Van itt a közelünkben egy holland gazda, tizenöt éve él Magyarországon. Gazdálkodik a közelben egy angol cég is, uniós farmerek, vehetnek földet. Akik már itt vannak, messze jobbak, mint az átlag magyar.

Okosabbak?

Nem. Szakmailag jobbak. Ismerik a piacgazdaság működését, jobban szocializáltak, komoly bankok állnak mögöttük. Utcahosszal színvonalasabbak, mint a magyarok. Sikeresebbek is. Peter Claessenst vagy a hunlandos Hansen Josstot említhetem, akiknek már százmilliárd forint körül van az árbevételük; nulla volt, amikor idejöttek. Nekem a nyugati gazdákkal csak jó tapasztalatom van, két angol farmerrel mi is együtt dolgozunk, ők vették meg a pélpusztai állami gazdaságot, de már a magyaroktól. Pedig két nemesi család sarja, egy Batthyány

meg egy Báthory kezdett ott gazdálkodni, de rögtön továbbadták külföldinek, ez is eléggé jellemző. Amit az angolok a tejtermelésben véghezvittek, szenzációs. Kétezer-hétszáz fejőstehénnel dolgoznak, és tavaly több mint egymilliárdos tiszta nyereséget értek el. Abszolút világszínvonal. Együttműködünk velük, a földjeiket műveljük. Nekem ez számít. Mindegy, hogy ki milyen politikai maszlagot vagy dumát nyom. Valamikor régen közigazgatási államtitkár voltam, nem politikai. Akkor is csak az érdekelt, hogy valami eredményes-e, vagy sem. Ha politikai vezető lettem volna, nem lett volna ilyen félresikerült a földprivatizáció az antalli időkben. Nem lett volna a kárpótlás sem olyan, amilyen végül lett. Csak az kapott volna földet, aki gazdálkodni akar. Az én filozófiám az volt – ezt Lajoskomáromban is tudom igazolni –, hogy nem a földtulajdonos a kulcsfigura, hanem a földhasználó. Azért kell a piaci verseny a mezőgazdaságban, mert a föld korlátos volta miatt egy nemzetnek érdeke, hogy a földet azok műveljék, akik azt a leghatékonyabban tudják csinálni. Ilyen pofonegyszerű. Ezt vallom, ezt csináljuk. Hatezer hektárt művelünk, bevezettük a szinkronizált vetést, a magángazdák beszállhatnak a gépeikkel, de a tábláinkat meg lehet nézni, itt nincs mikroparcella, egyben vannak a táblák. A szelekció működik, a rossz gazdák kiszorulnak, a jók pedig jönnek fölfelé. Földet nem engedünk ki egy hektárt se, e téren nincs verseny, akinek a földjét használom, és el akarja adni, azt én veszem meg. A többi magángazda csak akkor tesz rá ajánlatot, ha nem tartok rá igényt. A birtok-

koncentráció szépen megy előre, az integrált gazdálkodással és az értékesítési felfogással a hatezer hektáron évi 1,2-1,3 milliárdos nyereséget megtermelünk.

Abból mi igaz, hogy kizárólag az európai földalapú támogatások megszerzése miatt oly népszerű nálunk a nagy táblás gabonatermelés? Ami egyben meg is magyarázza, hogy az állami földeket miért kellett odaajándékozni 2010 után a haveroknak.

A földalapú támogatás önmagában is jelentős összeg, a 69 ezer forint hektáronként és évenként nem kis pénz. Amiért csak „kulturállapotban” kell tartani a földet. Más kérdés, hogy nincs olyan marha a környékben, aki csak ezt tenné, mert könnyedén meg tud termelni 200 ezer forintnyi hasznot is hektáronként, ha okszerűen műveli a földet. Ha velünk integrációban folyik a művelés, a haszon garantált. Aki földet akar szerezni, nem a 69 ezer forint miatt akarja, hanem a 200 ezres pluszjövedelem miatt. Ha tehát valakinek van 100 hektárja, az 20 millió forintos nyereség egy évben, ami nem kevés. Se adót, se közterheket nem kell utána fizetni. Ebből a pénzből már fejleszteni is lehet. Van itt rajtunk kívül a környékben közel száz egyéni gazda, ebből nagyjából tizenöten-húszan állandóan fejlesztenek. Azaz a Lajoskomárom környéki gazdák 15-20 százaléka folyamatosan megy előre. A többi stagnál, de jól megél így is. Nem fejleszt, de habent van a rendszerünkben, megvan a pénze. Csak elkölti másra, mert nem izgatja annyira a mezőgazdaság, vagy nincs utódja, aki továbbvinné a gazdaságot.

Észak-Magyarországon tönkrementek a málnások. Voltaképp befuccsolt

a magyar bogyósgyümölcs, a szeder, a ribizli. Az idén a piacon már aranyárban lehetett venni olyan gyümölcsöket, amelyek termeléséből harminc-negyven évvel ezelőtt fényesen meg lehetett élni. Maga szerint mi történt?

Időjárás-változás.

Nem az, hogy a lengyelek meg a szerbek beleálltak, telenyomták az ágazatot pénzzel, és pár év alatt leverték a magyar málnatermelést?

Lengyelországban kedvezőbb az időjárás. Északabbra vannak. Az időjárás segítette őket abban, hogy ilyen hamar át tudják venni a vezető szerepet. De van itt más is. A lengyel parasztok sokkal együttműködőbbek egymással, mint a magyarok. A kollektív időkben ott nem volt téesz, de szövetkezet igen. A lengyel parasztok egymás iránti bizalma sokkal erősebb, mint nálunk. Minden kismise után összeül a gazdacsoport, és megbeszéli a teendőket. Sokkal erősebbek a társadalmi bizalmi viszonyok, mint Magyarországon. Nem véletlen, hogy a lengyelek most már nemcsak a bogyósgyümölcsökben, hanem az almában és más gyümölcsök piacán is vernek bennünket. A jobb szervezettség és a magasabb szintű feldolgozottság az oka, amit közösen munkálnak ki. Jártam ott, tanulmányoztam, hogyan működnek. Ha mi ezt a mi együttműködésünket szövetkezetnek mernénk nevezni, lehet, hogy simán megbuktunk volna vele.

Amikor ideutaztam Pestről, egy deka állatot nem láttam a legelőkön. Na jó, autópályán jöttem...

Ahol ilyen eszméletlenül jó szántók vannak, ott ne is legeltessenek. Nem vagyunk legeltető ország, abrakkal takarmányozunk, baromfit

és sertést tartunk, a tejet majdhogyanem száz százalékban nagyüzemben termeljük. Innen a magánszektor az eszközigények miatt némileg kiszorult, az, hogy egy-két idős ember a tanyán egy-két tehénnel tejet termel, inkább játék. A sertésstenyésztésben hatalmasat lehetne előrelépni...

...lehetne. Emlékszem rá, hogy Horn Péter akadémikus közel húsz évvel ezelőtt kétségbeesve mondta (itt, a Mozgó Világban jelent meg), hogy nyolcmillió alá esett a hazai sertésállomány, miközben 11 millió lenne az elvárható minimum.

Most már hárommillió alá esett, és behozatalra kényszerülünk sertéshúsból. Miközben minőségben hozni tudjuk azokat az eredményeket, amelyeket – nem az átlagos, hanem – a legjobb dánok mutatnak. Mi például száz százalékban magyar stábbal állítjuk elő a kiváló sertéshúst, igaz, hogy dán hibrid fajtákkal dolgozunk. Hadd dicsekedjek, az egy kocára jutó éves malacsámunk 36,2; jelzem, a magyar átlag 24 kismalac. Tizenkét malaccal több van egy kocától évente, az ezres telepen ez 12 ezer malac, ami plusz 250 millió forint. Nem bevétel, hanem tiszta nyereség.

El is tudják adni?

Sertéshúsról hatalmas a kereslet, ez most az aranybánya. Bár Magyarországon mindent megvesznek, mert hiány van. A piaczgazdaságra való áttérés, a KGST-piac elvesztése és különösen a mezőgazdaságot érintő törvények (földkárptólás, a téeszek és az állami gazdaságok átalakítása, a földtörvény) az agrárium teljesítményére negatívan hatottak. A mezőgazdasági termelés nagyot zuhant

a kilencvenes években. Az EU-csatlakozás után megállt a trend, és ha alig érezhetően is, de az ágazat ismét növekedésbe váltott. Ez azonban csak a növénytermelést érintette, az állattenyésztés és a kertészet lejtmenete tovább folytatódott. 2016-ban a növénytermelés teljesítménye már meghaladta a rendszerváltás előtti szintet, de az állattenyésztés az állatállomány drasztikus zsugorodása miatt még mindig csak annak 60 százalékát érte el értékben. A kertészeti ágazatok is csak a nyolcvanas évek termelési értékének 80-85 százalékát produkálták. Összességében a magyar mezőgazdaság a rendszerváltás előtti évek termelési szintjének mintegy 90 százalékát érte el 2016-ban. A magyar gazda termelékenysége a tízes évek közepén az uniós átlag 47 százalékán állt, ami eléggé gyenge teljesítmény, akkor is, ha a keleti csatlakozók közül a miénk volt a legmagasabb, a magyar a román gazda dupláját teljesíti értékben. A holland vagy a dán gazda évente több mint tízszer annyi értéket állított elő, mint a magyar! Úgy, hogy sokkal jobbak a termőföldjeink. Ez valóban lesújtó teljesítmény, aminek fő oka, hogy a rendszerváltozás után egyre extenzívebb irányba ment el a hazai agrárium. A magyar gazdák kétharmada kizárólag szántóföldi növények (gabona, olajos magvak) termelésével foglalkozik, állatot nem tart, és a strapás zöldség- és gyümölcsstermesztéssel sem kíván foglalkozni.

Ez azért is fájó, mert soha anynyi pénz nem áramlott a magyar mezőgazdaságba, mint az európai csatlakozás után. És mi lett belőle? Szaftos uszítás Európa ellen. Meg brüsszelezés az óriásplakátokon.

Az unióba való belépés óta a magyar mezőgazdaság különböző címen összesen mintegy 6 ezer milliárd forint támogatásban részesült. A belépés utáni években még „csak” évi 350-400 milliárd forint érkezett, 2014 óta viszont már évente 750-770 milliárd forint a kifizetett támogatás összege. Ez nem fog tovább emelkedni, de 2020 végéig garantált a kifizetés. Azt gondolná az ember, hogy ekkora támogatás nagyot lendít a termelésen, és tartós, robusztus növekedési pályára állítja a mezőgazdaságot. Nos, a mi esetünkben nem így történt, hiszen a belépés óta éves átlagban mindössze félszázalékos növekedésre volt képes az ágazat. 2010–2016 között, tehát hat év alatt a magyar mezőgazdaság növekedése 5,4 százalék volt, de most enyhe visszaesés várható. Kijelenthető, hogy a második Orbán-kormány idején sem tud érdemi növekedést produkálni az agrárium, annak ellenére, hogy a támogatások éves összege közel 40 százalékkal nőtt!

Annak idején a KGST-nek köszönhetően a rosszul termelt meggyet, mindenféle gabonát és az állati termékeket is könnyedén el tudtuk adni. Sikerült-e a kiesett piacot pótolni? Most az látszik, mint a sertéshúshiány is jelzi, hogy amikor nagyobb méretekben kellene termelni, arra mintha nem volna képes az ország.

Államtitkárként az egyik legkeményebb feladatomból volt a termékfölslegek eladása. Búza, kukorica, tej, hús: iszonyú fölslegeink voltak, amikor a Szovjetunió bedobta a törlőkörzöt. Moszkvába jártam tárgyalni arról, hogyan lehetne mégis vételre készíteni őket. Antall azt mondta,

hogy a rubellel nem tud mit kezdeni, az oroszok meg azt mondták, csak azzal tudnak fizetni, voltak bőséggel elszámolási gondjaink. Nekünk mindenáron dollár kellett, ezért neki kellett állni a németekkel, hollandokkal, dánokkal versenyezni, akik általában kibaltáztak velünk. Volt olyan tárgyalásom Moszkvában, hogy ugyanazon a napon ott járt Walter Kittel német szakállamtitkár. Sertéshúst kínáltunk eladásra, mondtam, a kormánytól engedélyem van arra, hogy 49 dollárcentért adjuk a félsertés kilóját, amit előzőleg meg kellett beszélni Kádár Bélával meg Kupa Mihállyal is, hiszen ehhez állami támogatásra is szükség volt. Gondoltam, ezzel versenyképesek leszünk. Mire Walter Kittel azt mondta, hogy ő ugyanezt 21 dollárcentért megcsinálja Németországból. Hogy döntöttek az oroszok? Nyilván a német sertést vették meg. Azért is utálok azt a szöveget, hogy szándékosan otthagytuk a KGST-t – a *Nép-szabadság* is írt erről annak idején, pipa voltam miatta –, egyszerűen a németek, hollandok, dánok, franciák lerabolták a KGST-piacunkat, ez történt. Nekik volt erejük hozzá, hogy megfinanszírozzák, és amikor bejutottak az orosz piacra, utána már lehetett adni drágábban a félsertést. De előbb ki kellett minket onnan ütni. Közben papíron politikai szövetségesek voltunk, de valójában kiszórtak bennünket a kelet-európai piacokról.

Azt mondja, mindent el lehetne adni, gondolom, a sertéshús mellett a marhára még nagyobb volna az igény.

Volt annak idején a magyartarkaminőség, úgy kéne külföldön, akár egy falat kenyér.

Ehelyett a magyar kormány szürkemarha-dívatot vezetett be, és arról győzködi a parasztot, hogy hungarikumokat állítson elő.

Ez üzleti szempontból nézve tömény szélhámosság. A szürkemarhához nincs elég legelő, egy kiló élősúly előállításához az unió és a magyar állam további 160 százalékos támogatást hozzátesz. Micsoda irracionális dolog ez! Közben a kampányok miatt fölfutott az állomány. Vagyis a magyar kormány a Fidesz alatt mit csinált? Szándékosan fölfuttatta az ágazat költségvetési igényét. Közben büszkék arra, hogy 150 százalékkal nőtt az egyhasznú húsmarha állománya, ami nagyjából megegyezik a költségvetési támogatás igényével. Én ezt nem tartom jó üzletnek, de valami miatt szerelmesek bele. Magyarország nem legeltetéses állattenyésztésre való vidék. Ahol ilyen jó szántóföldek vannak, ott szerintem ne legeltessünk.

De hát nomád nép vagyunk, könyörgők!

Akkor menjünk vissza a közép-ázsiai sztyeppére, és legeltessünk kedvünkre. Ott lehet ezt büntetlenül csinálni, ha van elég olaj meg földgáz, amiből finanszírozni lehet a legeltetéses gazdálkodást.

Milyen a politikai közérzete?
Pocsék.

No, az meg hogy lehet? Azt mondta, fut a szekér, jönnek-mennek a búzás kamionok Olaszországba. Mi a baj mégis?

Üzletileg nincs semmi bajom. A mikroközösségekben megteremthető az a fajta együttműködés, ami kölcsönös előnyökkel jár. De emellett

érdekel a politika is. És mi érdekel ebből engem a legjobban? Az egyik a demokrácia. Nekem ez nagyon fontos, és minden, ami hozzátartozik. A demokrácia emberek mellérendeltségét jelenti, a méltóságot helyre tudom vele állítani ember és ember között, már persze ha az intézményi rendszer jól működik. Ami arra ad esélyt, hogy ebben a közegben a kreatív emberek minél nagyobb arányban érvényesüljen tudjanak. Nem mindenki kreatív, de aki az, annak jár ez a lehetőség. Ez a nemzet érdeke. Ez az egyik állításom. A másik a piacgazdaságra vonatkozik. Szigorú, kőkemény versenyre van szükség, amit állandóan ellenőrizni kell. Mert a verseny kihozza a vállalkozókból a pluszt, és azok maradnak meg a verseny után, akik

másoknál kreatívabbak, hatékonyabbak, szorgalmasabbak. Összetett kérdés ez tehát. Hogy verseny legyen, az szintén a nemzet érdeke. Nem is kell továbbragozni a történetet. Azt látom, hogy pont az ellenkező irányba megyünk. Érdemtelenül lehet vagyont szerezni, és azok, akik érdemesek lennének a fejlődésre, mert ott van bennük a tudás, a kreativitás, azokon a területeken, amelyeken a NER-lovagbanda megjelent, egymás után szorítják ki az érdemeseket. Nem a verseny szorítja ki őket, hanem ez az informális urambátyámvilág, ami tönkrevág egy nemzetet erkölcsileg is, meg hosszú távon anyagilag is. És közben a kreatív embereket elküldi a világba. Elmenekülnek innen, látjuk. A rossz közérzetem emiatt van.

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA